Manuale parrochialium sacerdotum multum perutile.

Capitula in isto libro contenta sunt ista.

Manuale

Quoniam ex quorundaz simplitiũ ignorantia sacerdotũ aliqñ quedam sunt que vergere possunt in suarũ et aliarũ periculũ animaruz. Hoc eis sub breuitate notauimus. Non vt ipi occasione istoꝝ in aliquo obligent᷑ de nouo. sed vt his que agere debẽt simpliciter informentur.

¶ Capitulum primũ de sancta synodo.

Sacerdotes igit᷑ ad sanctam synodũ ꝓfecturi debẽt aduertere. vtrũ aliqui in ipsoruz parrochijs sint infirmi. et eos (anteqꝫ iter arripiãt) visitare. ⁊ facere circa eos qđ faciendũ est pro eorũ animarũ salute. Venĩetes aũt ad synodũ honeste et religiose debent se in omnibꝫ habere. et hospitia honesta petere. vt de laudabili eorũ ꝯuersatione edificare valent hoc videntes et deũ in ipsis glorificare. Si quis aũt illorũ (qui debẽt synodo interesse aliqua vrgẽte necessitate ꝑpeditus) venire non potuerit. nihilominus sollicit⁹ sit ⁊ intẽtus. ꝙ per aliquẽ discretũ de his qui interfuerũt synodo acta synodi sibi referant᷑. Ingressi aũt synodum tam sermonẽ qꝫ alia que ibi dicunt᷑ auscultare debẽt tranquille: pacifice: et quiete. et mãdata ibidem facta diligẽti sollicitudine memoriter retinere. et tpe debito execucioni mandare. et quousqꝫ episcopus exeat (nisi vrgẽs cogat necessitas) de synodo non exire.

¶ Capitulũ secundũ de sacramẽto baptismatis.

Baptismus et oĩa alia sacrñta cũ honore maximo et reuerẽtia sunt celebrãda. et cũ magna cautela. maxime in prolatione verborũ. in quib⁹ tota vis sacrñti consistit. vt cũ aliquis baptisat: dicat. Ego baptiso te in noĩe patris et filij et spũssancti. Debent etiã laici a sacerdotibꝫ instrui ꝙ in necessitatꝫ articulo possunt et debẽt baptisare. qꝫ caute integre ⁊ distincte predicta verba. scꝫ. Ego baptiso te ⁊c. debeant exp̃mere in vulgari suo. Coniuges aũt qui infantem ꝓpriũ in tali periculo bona fide baptisauerint. poterũt nihilominus postea intrepide mrĩmonio suo vti. Item postqꝫ infantis caput natũ fuerit. si de morte timẽs. obstetrix vel alia ꝑsona baptiset eũ. fundẽdo suꝑ caput eius aquã dicẽs. Ego baptiso te in noĩe patris ⁊c. hunc credim⁹ esse baptisatũ. Si ãt manus vel aliqđ membrũ prius nasceret᷑ et baptisaret᷑. non credimus in hoc casu baptismũ esse perfectũ. Interrogandus autẽ est laic⁹ a sacerdote. qui in necessitate ꝑuulũ baptisauit. si baptisando oĩa ṽba ista. scꝫ. Ego baptiso te in noĩe patris et filij et spũssancti. plene ex-

presserit in latino vel vulgari. Si aũt puulus sit a laico debito mõ baptisatus. tũc supra sacrũ fontẽ est a sacerdote crismate in vertice inũgendus sine immersione et ꝓlatione predictorũ verborũ scilicȝ ego baptiso te ꝛc. sunt tñ oĩa alia que ibi solent fieri diligẽter explẽda. Si vero dubiũ fuerit. vtrũ paruulus sit baptisatus. tũc pꝰbr immergendo puerũ debet dicere in hunc modũ. Si baptisatus es non rebaptiso te. sed si non es baptisatꝰ. ego baptiso te in nomĩe patris et filij et spũssancti. ¶ Ad leuandũ puerũ de sacro fonte pauci aũt patrini suffitiũt. vtpote duo vel tres. et vnus in confirmatione ꝓpter impedimẽta mrĩmonij. qꝛ ista duo sacrñta sunt adeo valida. ꝙ ſm canones impediũt mrĩmoniũ contrahendũ. et dirimũt iam contractũ. Et qm̃ ſm cãonicas institutiones. postqȝ coniuges sunt vna caro effecti. altero eorũ de baptismo puerũ eleuãte. alter similiter (licet eũ non eleuet) sit patrinus. sufficit ꝙ alter illorũ infantem teneat in baptismo. Paruuli aũt qȝ cito fieri potest deferendi stȝ ad ecclesiã baptisandi. nec ꝓpter patrinos aliũde forsitan cõgregãdos vel alijs de causis est eorũ baptismus deferẽdus. ne ob longã morã absqȝ baptismo aliquo casu moriaꝛ. Crismalia vero infantiũ mũda habẽda sunt et noua. et tam magna. vt in ipsis puer totaliter inuoluaꝛ. ne alij panni lineanꝛ. quos matres eorũ non debẽt retinere. sed ad ecclesiã deferant qñ primo missam audituRe sunt puerperij tpe ꝯsumato. qꝛ solũmodo in ecclesie vsum debẽt cedere. ob baptismalis sacrñti reuerentiã. Sacros aũt fontes debent semꝑ tenere pꝰbri coopertos et sera firmatos.. et eorũ aquam frequẽter innouare vt ipsius aque corruptio deuotionẽ cuiuspiã non diminuat aut ecclam scãdaliset. Sacrũ aũt crisma cũ oleo benedicto debet sub diligẽti custodia clauis custodiri. sicut statuit Innocen. iij. in concilio gñali. Illi vero (qui in die cene vel al's mittunꝛ ad ecclesiam cathedralẽ vbi sacrũ oleum vel crisma petiꝛ) mundi ꝛ honesti debẽt esse ne scȝ indigni sint res tam sacras deferre. et securi. ne in aliquo sacrñtis hmõi abutanꝛ. Et sint discreti. vt sciãt discernere vbi crisma seu oleũ sit ponendũ. ꝛ qȝ caute in via ꝛ in hospitijs sit seruandũ.

¶ Capitulũ tertiũ de sacramẽto confirmationis.

Acerdotes aduentũ episcopi visitãtis pꝰscientes. debẽt coram episcopo populũ et illos maxime (qui ipsius cõsilio indigẽt) ad audiendũ verbũ dei et ꝯfirmationẽ suscipiendam cõuocare. Adulti vero (qui confirmãdi sunt) debent prius confiteri. et portare secũ bendellos mundos longos et latos. et eos iam ꝯfirmati ad minus per triduũ die ac nocte deferre. nec

crisma possit alijs pannis tāgi. Bendellis aūt ꝛ fronte lotis in tali mōo loco et hōesto aqua fundēda est. vbi neq̄at cōculcari. Oēs āt si fieri p̄t dn̄t hoc sacr̄ntū ieiuni recipe. et non dn̄t suscipe nisi semel. Et q̄ puuli nō merito cōfirmanꝰ. donec hēant mēoriaʒ cōpetētē. ne pcessu tp̄is an sint cōfirmati ignorātes se fatiāt denuo confirmari Uerū tn̄ quos ep̄i baptisant statim post baptismū cōfirmāt. Qua pter de his iam adultis (q̄n sint cōfirmati) non cōuenit dubitare. Etiā in confirmatiōe possunt qui volunt sibi nomina mutare.

¶ Capitulum quartum de sacramento altaris.

S Acerdos ministrās q̄n euāgeliū legere debet. bn̄dictionē petere debet ab ep̄o si pn̄s fuerit. Et q̄ hostia sit integra ꝛ absq̄ macl'a. et q̄ vinū purū et sine fecib9 debet attēdere diligēter. et ne aq̄ꝫ omittat de hac v̄o sufficit īfundere ī calicē vnam guttā quā infundet. Si aūt aquā infundere (qđ absit) sacerdos omiserit debet q̄ꝫcito aduerterit aquā apponere. dū tn̄ hoc fatiat an̄ ꝯsecratiōnē. Si v̄o pacta cōsecratiōe hostie nec vinū nec aquā inuenerit debet statim vtrūq̄ꝫ infundere. et tūc incipiēte sacerdote a Simili mō ꝛc. stꝫ more solito cetera p̄sequēda. Matutinas aūt et p̄mā debet sacerdos legere anteq̄ꝫ celebret. An̄ absolutionē āt sacerdos nō debet celebrare si sciēter excōicato cōicauerit nō cōfesso. In nūero aūt collectarū in missa dicēdarū ꝛ p̄fationū. ꝛ mō se bn̄di ad altare et hmōi cōgruit. vt sue cathedrali eccl'e p̄spiter se conformet. Decet etiā vt clericus in missa ministrās. vel q̄ legit epl'am. cappa clausa vel suppellitio sit indutus. Si q̄s v̄o p̄spiter demoniacus (qđ de9 auertat) furiosus: lunatic9: vel morbuʒ caducū patiēs: aut leprosus effitiaꝰ. celebrare nō debet vlteri9 ep̄o incōsulto. Norū aūt solū demoniac9 fm quosdā doctores an̄ plenā liberationē nūq̄ꝫ debet missam celebrare. fm alios v̄o in nullo tp̄e. etiā si plene fuerit liberat9. ¶ Furiosus quoq̄ꝫ et lunatic9. et qui morbū caducū patianꝰ (si iste passiōes eis raro accidāt. et absq̄ꝫ spume eiectiōe. ac vocis confuse emissiōe) pn̄t de sui ep̄i licētia celebrare. ita tn̄ q̄ iuxta se hēant aliū sacerdotē. qui cepta offitia suppleat si ipsi defecerint. ꝛ si ad terram collidanꝰ. Si aūt eis frequēter accidāt iste passiones. vel etiā raro sed cū spuma ꝛ voce ꝯfusa. debēt oīno cessare ab offitio misse. ¶ Leprosus tn̄. q2 incurabilē morbū habet. postq̄ꝫ de lepra eius ꝯstiterit celebrare nō debet. Porro si postq̄ꝫ sacerdos inceperit Te igiꝰ ꝛc. sanguis p nares eius eruperit. vel ali9 hmōi casus ei acciderit. ponat signū de cera sup dictionē quā dicebat q̄n casus ille sibi accidit Cessante v̄o sanguine. naribusq̄ꝫ cū manib9 sub silētio lotꝫ. ad signū

cere redeat.et ꝓcedat.mutatis tñ prius vestimētis sacerdotalib⁹ ꝛ
pāno altaris.si q̇ sint sup̱ quos ceciderit sanguis ei⁹. Si autē ꝓpter
hmōi sanguinis eruptionē ipse morerek.posset ali⁹ sacerdos explere
qḋ iste dimiserat inexpletū.a signo in quo p̄mus dimiserat inchoā-
do. Cū aūt dicit sacerdos. Qui p̄die q̄ȝ paterek ꝛc̄.pollicē et indicē
vtriusq̄ȝ manus cū palla altaris tergat. Qui post q̄ȝ hostiā sup̱ alta
re acceperit.eam in altū nō eleuet donec dixerit. Hoc est eñi corp⁹
meū. Que verba distincte:deuote:ꝛ attēte sunt ꝓferēda. In fractōe
v̄o hostie cauendū est sacerdotib⁹.ne digitis.nisi pollice ꝛ indice tā
gat eam. Post sumptionē dn̄ici corpis bis vinū sup̱ digitos et cali
cē est sumendū.ne aliq̄d de sacr̄nto possit in ore p̄spiteri vel in cali
ce remanere.et tūc si fieri p̄t.ab expuēdo est aliquantulū abstinēdū
Alioq̄n in tali loco expuendū est.qui sit mūdus et hōestus vbi spu
tū nequeat cōculcari. ¶ Sane si musca vel aranea ceciderit in cali
cē.ita q̄ vix sine vomitu aut corpis p̱iculo sumi possit.sumatur san
guis et aranea eijciak in vase mūdo. et vino sup̱ ipsam fuso abluak
et ablutio a sacerdote.vel ab alio bonā consciam hn̄te sumak.et po-
stea aranea vel musca in sacrario cōburak. Uerū si q̄d de sanguine
dn̄i ceciderit sup̱ corpale vel pallā.aut sup̱ sacrū aliqḋ indumentuȝ
sugēda est ps sanguine xp̄i tincta.et diligētissime abluēda.ꝛ ablutio
p̄ma et scd̄a a sacerdote sumēda est.alie vero in sacrario sṫ; fundēde
Pars aūt panni predicti (q̄ sanguine xp̄i tincta est) f̄m quosdā ab-
scindēda est.et sicut iam dictū est lota ꝓ reliquijs est reseruāda. et
sup̱ illā scriptura hmōi consuēda est. Super pannū istū cecidit san
guis dn̄i nostri iesu xp̄i. Si aūt sup̱ aliud indumētū vel pannū hn̄-
dictū ceciderit sanguis xp̄i. sugak pars tincta et abluak. et ablutio
sumak a sacerdote vt supra.ꝛ illa ps tincta in sacrario comburatur
Si vero in terrā vel lignū vel lapidē ceciderit. lingēdus:radēdus:
et extergēdus est locus ille.et pānus in aliquo loco abscōdito repo-
nēdus est. Calix aūt post missam est pāno inuoluēdus. quē non tra
ctent ministri altaris (q̇ non sṫ; subdiaconi) manu nuda. Ampulle
vero in ministerio altaris decētes et operculuȝ hn̄tes integre sunt
hn̄de et mūdissime reseruāde.quas esse ligneas non decet. et ad vi-
nū tenendū cupreas esse nō ꝯuenit.ne in ipsis aliquaten⁹ corrūpak
Altari vero magna debet exhiberi reuerētia.maxime aūt qn̄ missa
rū solennia celebrank.ob reuerētiā saluatoris ibidē cū angelis indu
bitāter exn̄tis.quotiēscunq̄ȝ missarū solennia a p̄spiteris celebrank
Ceterū in altari (in quo ara est enormiter fracta) celebrandū nō est
ep̄o incōsulto. Altaria v̄o portatilia debēt esse tam magna. vt calix

Greg. l. q. 11. Multi dum plus vita sacerdotum, quam sua dispiciunt, in erroris foveam dilabuntur, minus considerantes, quod non vita sacerdotum laederet, si hominibus bonis sacerdotibus admonitionibus aurem accommodarent.

et hostia totaliter collocari possint sup ea. et non sup lignũ si in ipso altare hmõi sit sigillatũ. Debẽt etiã altaria mũda a telis aranearũ. a puluere et ab alijs immũdicijs cõseruari. Nõ em̃ decet sordes aut indecẽtias negligere. q̃ etiã dedecẽt in nõ sacris. Etiã altaria decenter st̃ ordinãda ſm eccl'e facultatẽ. Ornamẽta quoq3 ecclesiarũ nõ nisi vsib9 eccl'asticis st̃ applicãda. Sunt etiã (postq3 nimis vetusta fuerint) cõburẽda. Lintheamĩa quoq3 altaris et indumẽta sacerdotalia mũda et integra st̃ hñda. pcipue corpalia et palle. Hec aũt sine appositiõe pannorũ nõ tm̃ semel in anno. sed quotiẽs cõuenit in vase mũdo ad hoc (si fieri pt̃) spẽaliter deputato. lauãda st̃ ab aliq̃ vgine honesta: vidua: vel matrona. Corpalia lauãda st̃ a pspiteris tm̃ vel clericis in vasis ad hoc deputatis. ¶ Quid si aliq̃ necessitate vrgẽti impediẽte ad plenũ lauari nõ possint ab aliq̃ muliere. Rñdet q' pmo sacerdotes lauẽt ea cũ aqua sacrario infundẽda. deinde tradãt ea alicui de mulierib9 supdictis lauãda. Porro q̃dẽ in ramis palmarũ. et deinde p totã illã hebdomadã affectuose et attẽte ppl'm eorũ ãmoneant sacerdotes. ne in die pasche cõicent in aliquo pctõ mortali exñtes. nec etiã in volũtate pcti mortalis. q̃ siquidẽ est mortalis. Jn die vo pasche instãter et diligẽter ppl'm inducãt. ne cũ impetu z festinatõe. sed mature tẽpestiue humiliter ac deuote accedãt ad dnici corporis pcipiendũ sacrñtũ. Cõgruũ est etiã et securũ. cum cõicauerit ipse pplũs. vt vinũ ei (vbi cõmode stat) ad parũper bibẽdũ porrigat. ne aliq̃d de sacrñto in ore ei9 valeat remanere. Jpsuz aũt corp9 dnicũ in loco eminẽti: decẽti: honesto: et mundo. et sub claue spẽali. vel locet in pixide mũdissima et honesta. et ſm facultatez ecclesie ptiosa. et debet taliter custodiri. ne ad illud man9 temeraria extẽdi valeat. ad aliq̃ nepharia exercẽda. Jn pdicta vero pixide pãnulus mũdus z albus est hñdus vt sacrñti minutie possint cauti9 adunari. et loco et tpe sumi. Debẽt pterea prochiani a pspiteris ammoneri. vt vbicũq3 deferri videt corpus xpi. statim iũctis manib9 et flexis genub9. debitã et deuotã ei exhibeant reuerẽtiã. suppliciter adorãdo. q' cũ sacerdos defert ad infirmũ caute: reuerẽter: mature: et deuote debet ferre. dicẽdo psalmos aut cãticũ graduũ vel hmõi. et cũ lumĩe et aqua bñdicta. et cãpanula pcedẽtib9. vbi et qñ cõmode pt obseruari.

¶ Capl'm quintũ de sacrñto confessionis.

Jligẽter debet attẽdere sacerdos. q' prochiani sui oẽs etatẽ hñtes ad minus semel in anno cõfiteant. Sacerdotes aũt audiẽdo confessiões. humili vultu. et oculis ad terrã defixis. audire debẽt. et pcipue mulierẽ. Et monere cõfitentẽ confiteri integre atq3

pure. alioquin ei dicat confessionẽ non valere ad salutẽ. Integre autẽ ideo dicim⁹. qm̄ vnicũ pctm̄ mortale volũtarie retentũ sufficit ad eternam dãnationem. Cauere aũt debẽt sacerdotes. ne cõfessiones duorũ simul audiãt. nec cõfessionẽ alicuius etiã metu mortis reuelẽt. ¶ Scim est φ qui pctm̄ in pnĩali iuditio detectũ reuelauerit nõ solũ a sacerdotis offitio deponẽdus est. verũetiã ad agendũ ppetuã pnĩam in artũ monasteriũ est detrudẽdus. Sacerdos aũt (a q̃ prochianus su⁹ petit licẽtiã confitẽdi alij sacerdoti discreto) debet cõcedere. ne licẽtia negata occasio fiat ei remanẽdi in pctõ. Debent etiã sacerdotes esse cauti. ne pnĩam iniungãt mulierib⁹ cõiugatis. ꝓpter quã viri eas suspectas habeãt de violatione thori maritalis In confessionib⁹ est etiã sacerdotib⁹ cauendũ. ne aliqd exigãt ꝑ ipsis audiẽdis. ne paupes oblationẽ non hñtes a confessione. occasione hui⁹ rei retrahãtur. Itẽ misse celebrãde non sunt ꝓ pnĩa nisi presbiteris iniũgende. vt in hac pte oĩs spes auaritie deuitet. sed alio modo sunt iniũgende pnĩe fatiẽde. Cauendũ est etiã sacerdotib⁹ ne a pctis episcopo reseruatis aliquẽ absoluãt. nisi sup hoc habeãt licẽtiã spẽalem. sed tales casus reseruẽt illis qui hñt episcopi potestatẽ. ¶ Quoniã aũt multi nimis rudes suis confessionibus fatiẽdis. et ideo instruẽdi sunt publice ab eorũ sacerdotib⁹ in pncipio quadragesime. qũo sit cõfessio fatiẽda. videlicet vt cũ humilitate et reuerẽtia ad sacerdotẽ accedãt. et flexis genub⁹. iũctis manibus. et capite velato. si mulieres sunt. confiteãtur in hũc modũ. Confiteor deo et beate marie vgini. et omnib⁹ sanctis. et tibi patri. q: peccaui nimis in tali et in tali pctõ. et taliter et totiẽs. et tali loco. necnon in tali tẽpore. et p tot coadiutores. Mulieres vero sunt instruẽde. ne añ fatiem sacerdot; sed ad latus eius se collocẽt. ne in fatiẽ videãt. quas cũ audiũt cõfessores. tam honeste: religiose: et tã sancte debent eas audire. ne pater celestis (q̃ videt in abscõdito) in aliquo offendatur Inquirẽtes aũt pbiteri de pctis curã debent diligenter adhibere et cautelã inquirendi studiose. et sigillatim vitia vsitata. inusitata vero nisi a longe. et per aliquã circũstantiã. sic vt expertis vitium illud (de quo confitet) det materia cõfitẽdi. inexptis vero nõ detur occasio intelligẽdi qd sit hmõi pctm̄. Itẽ ad audiendũ confessiones eligendus est in ecclesia locus tam cõis et patens. vt ab omnibus possit videri confessor. ne de loco scz suspecto scandalũ aliqd aut suspitio oriat. Cauendũ est aũt cõfessoribus. ne a confitente querant noĩa psonarũ cũ quibus peccauerit. sed circũstãtias tm̄ que fatiũt ad grauationẽ peccati. qnia sine his de peccati quãtitate bene iudicare non possit. Poterunt aũt in peccatoꝝ inquisitionib⁹ isto modo

4

ꝓcedere.nisi habeāt pre manib9 meliore. ¶ De Suꝑbia sic. Fecisti aliquid. vel dixisti aliq̄d ꝑ laude seculi habēda vel ꝑ honore sc'lari Placuit tibi vanus ornat9 in capite tuo. aut in vestib9. aut eq̄tatu ra. sicut st3 coronule de florib9. aurifrigiū. calcaria. pectoralia deau rata. et hm̄oi vanitatē hn̄tia. Impugnasti sciēter veritatē. Obuiasti sciēter autoritati maioris tui. Qd aliorū erat ascripsisti tibi. Fuisti inobediēs ecclesie. Dixisti opprobriū alicui ex suꝑbia. Blasphemasti aliq̄n nomen dei. aut beate marie. vel aliorū sanctorū. Fecisti aliquas suꝑfluas expensas causa laudis hūane. Cōicasti scienter excōmunicato in casu nō ꝯcesso. ¶ De inuidia sic. Displicuit tibi bonū alterius. vel placuit tibi eius malū causa inuidie. Dixisti malu3 de bonis. vel de ꝑsona alteri9. Seminasti discordiā. Damnasti aliquē Tacuisti bona alteri9 ex inuidia. ¶ De Ira sic. Habes irā aliqua3 Percussisti aliquē ꝑ ira3. Dixisti ꝯtumelia patri vel matri vel aliis Damnificasti aliquē per te vel aliū. siue accusando eū apud dominū suū. siue scindēdo arbores. siue ꝑ incendiū. vel alio quouis mō. Impediuisti bonū alicui9 causa odii. Fecisti rixam: discordiā: homicidiū vel vulnera. ¶ De Accidia sic. Fuisti tepidus ad bn̄ agendu3 cū posses. Dimisisti surgere ad matutinas vel ire ad missam ꝓpter segnitiem. Fuisti otiosus. Distulisti ꝯfiteri. Neglexisti agere pn̄iam tibi iniunctā. Distulisti ex negligētia iniuste ablatū restituere. Incidisti in aliquā desperationē. ¶ De Auaritia sic. Fuisti simoniac9 in ordine. in bn̄fitio. aut in missa. sc3 cupiditate celebrādo. aut sacrn̄ta ecclesiastica ministrādo. Fuisti vsurari9: fur: raptor: ꝑiurus: aut mētitus causa lucri. Perhibuisti ex auaritia flm̄ testimoniu3. Fregisti ex cupiditate festa celebrāda. Cōmisisti sacrilegiū aliq̄d furtiue. ab ecclesia extrahēdo res ad ecclesiā ꝑtinētes. vt crux calix et ornamenta ei9. primitie decime oblacōes et hm̄oi. Extra ecclesiā per furtū aut violentiā vsurpādo. Transiuisti metā in agro alteri9. Habuisti aliq̄d de verra vel ludo. Habuisti voluntatē rapiēdi: furandi: vl' aliter male acq̄rendi. licet nō ꝑduxeris ad effectū. ¶ De Gula sic. Fuisti ebrius. Fregisti ieiunia ꝯsuetudinaria. nisi in necessitate. Comedisti causa gulositatis. pre. ꝓpere. laute. nimis ardēter. studiose. Pre .i. ante horā. ꝓpere .i. festinanter. laute .i. exq̄sita cibaria. studiose .i. cū suꝑfluis et exquisitis apparatib9 visitasti tabernā. ¶ De peccato luxurie debēt inquirere sacerdotes circūstātias que in hoc versu continent. Quis. quid. vbi. qn̄. quotiēs. cur. qūo. per quos. Quis .i. si clericus aut cōiugatus. vel compater vel cōmater. vel frater aut soror spūalis. Quid .i. si est fornicatio vel adulteriū. aut maius pctm̄ qd

ꝯmisisti. vel occultũ aut manifestũ. Ubi. i. in quo loco. sacro vel non
sacro aut religioso. Per quos. s. auxiliatores vel nũmos pctm̃ cõmi
sisti. Nã ꝭm aplm ad Roma. j. Non solũ qui pctm̃ mortale faciũt
sed ꝗ faciẽtibꝫ cõsentiũt. digni sũt morte eterna. auxiliatorũ tñ noĩa
nõ querãt a cõfitẽte. nisi ꝭm modũ sup̃ eodẽ caplo positũ. Quotiẽs
. i. quot vicibꝫ et cũ quot ꝑsonis. Cur. i. qua tẽptatione. vtrũ ꝑuent⁹
ab ipsa. an tu sollicitaueris te ad peccandũ. Quõ. i. vtrũ ꝭm naturã
vel cõtra. Qñ. i. vtrũ in die festo. vel in quadragesima. vel alio tpe
ieiunij. Jn p̃dicto aũt peccato qđ est cõtra naturã debẽt sacerdotes
interrogare cautissime. scꝫ hoc mõ. nisi forte dñs inspirauerit ei me
liorẽ modũ. Accidit vnq̃ pollutio. si dicat nõ. nihil querat vlteri⁹ de
hoc pctõ. Si dicat ꝙ acciderit ei. querat confessor an dormiẽdo aut
vigilãdo. Si dicat vigilãdo. subiũgat sacerdos dicẽs. cum muliere
vel absq̃ ea. Si dicat absq̃ ea. querat. quõ. vt ex ore eius extrahat.
Si ṽo dicat ꝙ nõ acciderit sibi absq̃ muliere nisi dormiẽdo forsitã
nihil q̃rat vlteri⁹ de hoc pctõ. ne iumẽtis aperiat puteũ coopertũ.
¶ Querendũ est etiã a penitẽte. vtrũ choreas duxerit. vel ipsis spe
ctaculis ad lasciuiã carnis incitãtibꝫ libẽter interfuit. vel si appetẽs
videri ad cõcupiscẽtias carnis se ornauerit. cõtra qđ đt btũs Augu
stinus. Neq̃ em̃ cũ ꝓceditis femĩas videre ꝓhibemini sed appete
re vel ab ipsis appeti criminosũ est. ¶ Querendũ est etiã. an fecerit
aliqua sortilegia aliqua de cã. Et si dicat sic. querat quibꝫ de causis
Et scim̃ est ꝙ in omnibꝫ peccatis (quorũ actus sũt mortales) possu
mus sola volũtate peccare. Si em̃ velit aliq̃s furari aut fornicari.
(et sic de alijs pctis mortalib⁹) et non p̃t. non est dubiũ q̃n peccet
mortaliter in tali volũtate. Unde dñs in euãgelio. Qui viderit mu
lierẽ ad cõcupiscendã eam. iam mechat⁹ est eam in corde suo. Con
sentiẽtes etiã volẽti peccãt mortaliter. et in eadẽ dãnatione sũt ꝭm
verbũ apli. paulo supius insertũ. ¶ Scim̃ est etiã. ꝙ peccata de
quib⁹ certi sumus ꝙ ea nõ fecim⁹. sic debem⁹ confiteri. Timeo me
tale pctm̃ fecisse. qđ mihi videt̃ ꝓpter tale vel tale q̃d. Cũ aũt peni
tẽtie sint arbitrarie. quãta de singulis peccatis pnĩa iniũgenda sit.
discretioni relinquit̃ ꝓuidi cõfessoris. ꝗ cautus debet esse vt talem
iniũgat pniam. ne pnĩe magnitudine redeat vt canis ad vomitum
de pnĩa ꝑficiẽda desperãdo. Si em̃ in p̃nti non satisfecerit. plene in
purgatorio ꝓ residuo puniet̃. et hoc si penitẽs obierit. Si ãt impe
nitẽs migrauerit. eternalr̃ in inferno cruciabit̃. Ne ṽo ꝓpter leuita
tẽ pnĩe pctõr nimis secur⁹ se putet. dꝫ eidẽ innotescere ad quã pnĩaꝫ
tenet̃ si eam tenere posset ⁊ vellet. Jn dubijs aũt debẽt sꝑ episcopũ

consulere ꝯfessores vel ei⁹ penitentiariū. aut alios sapiētes. cauētes attētius ne ꝑsonā ꝓ qua requirūt consiliū nominēt. nec aliquā cir-cūstantiā exprimāt. ꝑ quā confitēs possit reuelari. Eis etiā attētissi-me est cauendū. nec ꝓ restitutiōe rei aliene fatiēda iniūgant elemo-synas fatiēdas. Non em̄ dimittit pctm̄ nisi restituat ablatū. si resti-tui pt. qđ etiā de simoniacis in bn̄fitio dr. nisi abrenūtiauerit bn̄fitō simoniace impetrato. Res aūt aliena vero dn̄o restituēda est. si in-ueniri pt. alioqn heredi eius vel ei q̄ de iure succedit ab intestato ē restitutio fatiēda. nisi ꝑ ordinationē testamēti sit aliud fatiendū. Si vero nullus eorū queat inueniri nec spes est aliqua ꝙ vlteri⁹ inue-niat. puta qꝛ certissime ꝯstat eū de hoc seculo decessisse. et de re hu-iusmodi nihil aliud ordinasse. tūc ꝯsilio ꝓuidi confessoris si res ille ꝑui valoris sint. in ecclesias stꝫ expēdende. si aūt magni valoris sint ep̄s vel habēs eius ptātem consulat. Et si ꝯfessor consulat ep̄m vel eius vicariū in hac ꝑte. non nominet ꝑsonā restituentē. Si āt spes habeat ꝙ ille cui restitutio debet fieri. valeat aliquo tp̄e repiri. res sunt ei restituēde. Et ponant in aliquo tuto loco vbi fideliter custo-diant. et ipsi cū inuentus fuerit vel ei⁹ certo nuntio in integrū resti-tuant. Cauere tn̄ debēt tam ep̄us q̄ꝫ ꝯfessor. ne de restitutionib⁹ fa-tiēdis sibi quicq̄ꝫ retineāt. ne ex hoc penitētes a restitutionib⁹ retra-hant. et ne ipsi penitētiarij eccl'astici ꝯsiliarij fraudulēti videantur Cauendū est p̄terea sacerdotib⁹ diligentissime. ne pn̄iam iniūgant his qui pctā sua nolūt dimittere. ne inuanū confidāt de venia si eis nō penitētib⁹ pn̄ia iniūgat. Verū tn̄ talibus est cōsulendū. vt inte-rim fatiāt quicq̄d boni possunt. vt deus eos ad pn̄iam illustrare di-gnet. ¶ Sane sup ꝯfitētes pia viscera gestare debēt. ſm ꝙ dn̄s de-derit exēplo beati Ambrosij. de quo legit ꝙ quotiēscūqꝫ illi aliq̄s ob ꝑcipiendā pn̄iam lapsus suos ꝯfessus esset. ita flebat vt et ip̄m fle-re compelleret. Qm̄ aūt sordes alienas diluere ⁊ ꝓprias negligere aut languores aliorū curare et se absqꝫ cura relinquere nō expedit neqꝫ decet. Oēs sacerdotes debēt ad minus semel in anno suo ep̄o aut ei⁹ penitētiario assignato. aut etiā alijs autoritatē ep̄i in hac ꝑte habētib⁹. integre cōfiteri. cū alij sacerdotes curam animarū nō ha-bentes. absoluēdi eos nō habent ptātem nisi in vrgētis necessitatis articulo. Licet em̄ oēs sacerdotes (cū in p̄spiteros ordinant) claues ligandi suscipiāt et soluēdi. habent tn̄ eas ligatas donec ep̄us suus soluat eas. aut animarū curā cōmittendo. aut aliter licentiā indul-gēdo. ¶ Itē non debēt credere sacerdotes ꝙ nisi de licētia episcopi non pn̄t ꝓ volūtate sua sibi eligere confessorē. q̄ nō habet curā aiaꝝ

quia hoc solū episcopis et quibusdam alijs plātis exemptis ius cō cedit. ꝓpter hoc si volūt ꝙ absolutio facta ab alijs valeat. debēt pete re licentiā a suis episcopis vt possint alijs plenarie confiteri. ¶ Sa ne qui petūt ab episcopis penitētiarios sibi dare: petant ꝓuidos et honestos. Noui aūt p̄spiteri curati anteq̄ꝫ ꝑrochianoꝝ suoꝝ con fessiones audiāt. rogent aliū sacerdotē prouidū. discretū. et exercita tū in ꝯfessionibꝫ audiendis. qui eos in eis diligēter instruat ac in formet. Caueāt aūt sacerdotes. ne in confessione quā fatiūt ante al tare nominēt aliqͦd graue aut turpe pctm̄ in spetie. sicut est fornica tio. pollutio. ꝑticipatio cū excōicato ꝛc̄. sed solū in gn̄e nominēt pctā dicendo sic vel sil'ia. Confiteor deo celi ꝛ beate marie semꝑ virgini et omnibꝰ sanctis. et tibi patri vel fratri. q2 peccaui nimis. cogitaci one: locutiōe: et opere: obmissione mea culpa. Ideo dep̄cor te ora ꝓ me. Et r̄ndens dicat. Misereaꝫ ꝛc̄. Non debent etiaꝫ confidere ꝙ hmōi confessio liberet eos ab aliquo peccato mortali. nisi in priua ta confessione confiteanꝫ illud.

¶ De sacramento ordinis. Capitulū sextum.

Clerici postq̄ꝫ ordines recipiāt ab episcopo vel eius peniten tiario in foro pniali plene confiteanꝫ et discrete. ne forte in digne accedētes ad ordines ex simplicitate aut ignorātia ir regulariter ordinenꝫ. Scire etiā debēt ꝙ nullus ordinādus est nisi a ꝓprio epō. vel de eius licētia ab alio. ꝙ si contra factū fuerit ab ali quo. nō debet exequi offitiū ordinis sic suscepti. quousq̄ꝫ fuerit cum eo dispensatū. Caueāt ergo clerici ne indigni ad ordines accedant q2 de vita et honestate clericoꝝ et scientia diligēs inquisitio debet p̄mitti. ne cecus cecū ducendo tam ductor q̄ꝫ ductus in foueā mor tis cadāt. Preuideāt igiꝫ ordinandi ne impedimentū aliqͦd patian tur quo minus possunt cāonice ordinari. sicut est excōicatio. nō so lū maior. sed etiā minor. vel defectus natalīū. aut libertas. vel mor bus caducus. seu lepra et hmōi. vt symonia in ordine. homicidiū. bi gamia ꝛc̄. Quando aūt dyaconi in p̄spiteros ordinādi sunt induti et corā episcopo induto ordines celebraturo ꝯstituti. capellanus vl' alius (cui ipse presul iussit) manus eoꝝ diligēter intus et exterius debet respicere si in ipsis aliqͦd indecēs habeant aut enorme. quod ipsos celebrātes posset postmodū impedire. quod si habuerint or dinari non debent.

¶ De sacramēto matrimonij Capitulū. vij.

Clandestina mrimonia. i. sine p̄sentia pluriū idoneoꝝ testiū et denūtiatione debita contracta. sub pena excōicationis pe nitus inhibenꝫ. Sub penꝫ excōicationis ꝛ suspēsionis sacerdotibꝫ

inhibetur.ne mulierē(cuius vir absens est)p̄sumat alteri mrīmo-
nialiter copulare. donec certissime de morte viri ꝑ testes ydoneos
constet. Idem seruandū est de viro cui⁹ vxor absens est. Huic etiā
pene.ille subijciēdus est.qui vxorē leprosi alicui⁹ ipso viuēte alteri
viro.et ille etiā.qui aliquos ante annos nubiles.i.anteq̄ȝ vir.xiiij.ꝛ
mulier.xij.habeat annos.absq̄ȝ licētia epi p̄sumpserit copulare.Sa
cerdotib⁹ etiā inhibet̄.ne aliquos(nisi trina ꝓclamatione premissa
in tribus diebꝫ dnicis vel festiuis) mrīmonialiter iūgere p̄sumat.
nec in gradu(quē ius canonicū ꝓhibet)coniungant. Hoc aūt vlti
mū districti⁹ est obseruandū. Gradus aūt cōsanguinitatis doceāt
ꝑrochianos suos sacerdotes taliter cōputare.Fratres sunt in p̄mo
gradu.filij duorū fratrū(qui alicubi dicunt̄ cognati germani)sunt
in scđo gradu.Filij duorū cognatorū sunt in tertio gradu. Horum
aūt filij quos vulgus tertios ꝯgnatos appellat.sunt in quarto gra
du. Inter istos nō est mrīmoniū legittimū.nisi cū eis ꝑ sedem apo
stolicā dispenset̄.Ubi notandū ꝙ in quotto gradu cōsanguinitatis
attinet mihi aliq̄s.in eodē gradu affinitatis attinet mihi vxor eius
vel quelibet alia quā ipse carnaliter cognouit.¶ Itē notandū ꝙ in
ter compatrē et cōmatrē ipsius.et inter patrinū et filiolā. vel inter
filios carnales patrini.et illā quā ipse de sacro fonte leuauit.vel in
ter filios carnales alicui⁹.et illā quā ipsemet baptisauit.non est le-
gitimū cōnubiū.nisi summus pontifex dispēsauerit cū eisdē. Porro
si in cōputatōe graduū dubitatio aliqua emerserit.consulere debēt
suꝑ hoc sacerdotes epm̄.anteq̄ȝ in mrīmonio cōtrahendo vlterius
ꝓcedat̄.¶ Itē sub pena excōicationis ꝓhibere debēt.ne alter cōiu-
gū ad religionē transeat.nisi de licētia alteri⁹ coniugis.ꝛ autoritate
ꝓprij episcopi. Probibet̄ aūt in Concilio lateraneñ. sub pena suspē
sionis.ne aliq̄s ꝓ bñdictione nubentiū vel exequijs mortuorū.vel
ꝓ alijs sacrñtis.pecuniā extorquere p̄sumat.vl'fideiussores exigat
vel ꝓpter hoc fictitia impedimenta opponat.iuxta illud qđ dt dñs
in euāgelio. Gratis accepistis gratis date. Debent tñ a ꝑrochianis
quib⁹ cōmissa sunt sacrñta pie ꝯsuetudines obseruari.et sꝫ per epi
scopū cōpescendi.qui malitiose nitunt̄ laudabilē consuetudinē im-
mutare. Non debet aūt sacerdos aliq̄s in hmōi casibus ius dicere
sed apud suꝑiorē deponere querelā. et libere et absq̄ȝ difficultate cō
ferre ecclesiastica sacrñta.¶ Itē mulieri scđo nubenti nullus sacer
dos bñdictionē impēdere debet.q2 cum in primo mrīmonio fuerit
bñdicta.non est bñdictio iterāda.nisi loci consuetudo aliter obser-
uaret.¶ Itē qñ aliquis de contrahēdo mrīmonio fidē dedit alicui

mulieri.nullatenus coniungat eum sacerdos mrimonialiter alteri mulieri.etiā si primā nō cognouerit carnaliter.nisi aliqđ aliud esset cuidēs impedimentū canonicū inter pmos ,pter qđ nō possent legitime copl'ari.Si aūt de impedimēto an sit legitimū dubitet.eps consulat.Uerū qm ,pter testiū falsitatē contingit interduz vera et legitima cōnubia.illegitime separi.Cauendū est oino ne causa diuorcij corā aliquo ventilet.nisi corā epo.vel corā alio de mādato ei⁹ speciali.Jtem pspiteri pluries in anno mulieres coniugatas monere debent in ecclesia.ne vota fatiāt absq3 virorū suoruz consensu.et etiā maxime debent pcauere de illis votis.que possent inter ipsas et viros suos discordiā seminare.

Biol. Jaq. ¶ De sacramento extreme vnctionis Capl'm.viij.

D sacrm̄tū extreme vnctōis moueant populū sacerdotes.vt oēs tam diuites q3 paupes ipm qn̄ graui laborāt infirmitate petāt et deuote suscipiāt.q2 sicut dt btūs Jacobus aplūs p illud pctā venialia dimittunt.et qnq3 alleuiat infirmus.et qnq3 etiā ad verā cordis cōtritionē et ad eterni gaudij cōsiderationē per eam incitat.Doceāt aūt populū sacerdotes hoc sacrm̄tū posse licite iterari in aliq̄ infirmitate.de qua mortis periculū timeat.⁊ post susceptū licite ad opus cōiugale redire.si ab illa infirmitate cōualuerit.¶ Jllud aūt districte pspiteris est cauendū.ne dyaconos ad audiēdas infirmorū cōfessiones mittant.cū ipsi absoluēdi eos non habeāt ptātem.tn̄ absente sacerdote dyaconus infirmuz visitare pt et ad verā cordis ꝯtritionē inducere. et si in eo viderit va pnie signa. et magnā volūtatē ꝯfitendi et cōicandi si sacerdotē pn̄tem haberet pt et debet eū cōfortare ⁊ spem salutis firmā dare.nō obstāte absentia sacerdotis.q3cito aūt sacerdos venerit festinet infirmū visitare. ei⁹ confessionē auditur⁹.et ei sacrm̄tū dnīci corpis delatur⁹.Jnfirmū aūt in extremis laborātē et digne penitentē. ab omnib⁹ peccatis et excōicationib⁹ absoluat socerdos.et ei nullā pniam iniungat.sed dicat eidē.q si de infirmitate cōualuerit.ad sacerdotē festinet.⁊ tūc ei pnia cōpetēs iniūgat.et si excōicat⁹ erat.ad illū(qui eū excōicauerit)dirigat.q se illi vt iuri pareat repsentet.qđ vt fatiat.deb3 ab eo sacerdos(q eū in extremis absoluit suffitientē recipe cautionē. Qz si infirm⁹ obierit excōicat⁹carebit eccl'astica sepultura.lic3 penitēs sit.donec p excōicatorē suū absoluat.et tūc demādato ipsi⁹(nisi aliud obsistat impedimētū legitimū)poterit in cimiterio sepeliri.Cuz aūt aīa multo ptiosior sit corpe.puideat sacerdos ne aliqs medicorū.vel aliq̄ mulier sortilega.p. corpali sanitate aliqd egroto cōsulat.

qđ in eius aie periculū cōuertař. Sacerdos vo audita morte pro: chianorū suorū. eos statim absoluere debet. dđo Deprofundis cum collecta Inclina. si vir fuerit. vel cū collecta Quesum⁹ dñe. si mľr fuerit. Mľieres ǭq₃ in ptu mortue scindař. et hoc si infans viuere credař. ¶ De negotijs et offitijs clericorū Caplm. ix.

Ciant aūt oēs sacerdotes q̄ Innoceñ. iij. in cōcilio gñali. de vita et honestate clericorū. ordinauit in hūc modū. Clerici offiti vel negotia sclaria nō exerceāt inhonesta. Mimis ꝛ ioculatoribꝰ et histrionibꝰ non intendāt. et tabernas ꝑsus euitent. nisi forte cā necessitatis in itinere cōstituti. Ad aleas non ludāt. vel taxillis. nec hmōi ludis intersint. Tonsurā habeāt congruentē. et se in offitijs ecclasticis ꝛ ī alijs bonis studijs exerceāt diligēter. Qui si bñfitiati sunt. aut in sacris ordinibꝰ cōstituti. clausa deferāt desu per indumēta. nimia breuitate vel lōgitudine nō notāda. Pānis ru beis vel viridibꝰ. necnō manicis seu sotularibꝰ ꝯsutitijs aut rostra tis. frenis. sellis. pectoralibꝰ. calcarib⁹ deauratis. vel aliā supfluita: tē vľ vanitatē hñtibꝰ non vtanř. neq₃ cappis manicatis infra eccle siā nō vtanř. Cultellū cū cuspide nō deferāt. nec comā natriāt nisi cā timoris. Fibulas vel corrigias auri vel argēti ornatū hñtes non ferāt. Nec ānulos. nisi q̄bus cōpetit ex offitio dignitatis. nec cuphi os lineas. Porro negotia sclaria non agāt. sicut dt Conciliū magū: tinēse. nec munera iniusta accipiāt vľ dāt. Contētiones. lites. rixas in placitis secularibꝰ nō fatiāt. excepta defensiōe orphanoꝝ et vidu arū. Turpis facti vel verbi ioculatorē vel iocū secularē nō diligāt. In delitijs velle viuere. gulā. ebrietatē. pōdera iniusta. vel mēsuras hēe. canes vel aues sequi ad venandū. ꝛ omnibꝰ quibuslibet causis supfluis caueāt interesse. que oīa et his silia ministris altaris inter dicun⁹. de q̄bus ad Thimotheū ait aplus. Nemo militās deo im plicat se negotijs secularibꝰ. vt ei seruiāt cui se ꝓbauit. Etiā sub pe na suspēsionis officij et bñficij omnibꝰ sacerdotibꝰ et clericis in sa: cris ordinib⁹ cōstitutis inhibeř. ne aliq̄ occasione vel necessitate in domo sua vel alibi. teneāt seu hēant mulierem. aut frequētent loca vbi sꝫ mulieres. de quibꝰ est suspitio hñda. q₂ inde pplūs scādalisa reř. Incūbit aūt archidiaconis. archipspiteris. et decanis ruralib⁹ vt sic delinquētes epis denūtient et accusent. vt aīarū strages quā ipsi fatiūt et facto et scādalo p eorū ꝓuidētiā euiteř. Itē inducit su: pradict⁹ Innoceñ. in cōcilio gñali. vt caste viuere studeāt vniuersi p̄spiteri in sacris ordinibꝰ cōstituti. et ab omni libidis vitio se p̄ca: ueāt. maxime illo. ꝓpter qđ venit ira dei in filios diffidētie. quaten⁹

in conspectu oīpotentis dei puro et mūdo corde valeāt ministrare
Si qs in hac de causa suspēsus ꝑsPiter celebrare diuina ꝑsumserit
non solū eccl'asticis bn̄fitijs spoliet̄.verūetiā ꝓ duplici culpa ꝓpe-
tuo deponat̄.Si qs vero cōcubine sue publice(que ꝓpter fornica-
tionē quā cū ipso cōmisit excōicata est)ausus fuerit carnaliter ꝯmi-
sceri.ipso iure est excōicatōis vinculo irretit⁹.vnde Grego.papa.ix.
Si cōcubine publice clericorū eccl'astice censure districtiōe noten-
tur.eosdē cōcubinarios non est dubiū snia maioris excōicatōis in-
uolui.qui post latā sniam cōicat in eodem crimīe criminosis.¶Et
sciendū est ꝙ in ista et in q̄libet alia maioris excōicatōis snia clerici
ordines susceperint.vel in susceptis sacris ordinib9 ministrauerint
irregularitatē incurrūt.sup quā non(nisi p sedē apl'icā poterit dispē-
sari;Laborare debent etiā pro virib9 sacerdotes.ne clerici vel laici
publice habeāt in suis parrochijs concubinas.Et si post trinā ad-
monitionem non cessauerint. tam ipse q̄ȝ ipsa. ab ingressu ecclesie
(donec dimiserint)arceātur.Nullus em̄ clericus debet dictare vl'
scribere.vel ꝓnunciare sententiā sanguinis.vel litteras ꝓ vindicta
sanguinis destinādas exercere.nec vbi exerceātur interesse. nec do-
mū suspectā(nisi cum grauibus ꝑsonis ⁊ famosis)intrare.Itē nul-
lus sacerdos habere debet curā duarū ecclesiarū.quarū vna suffi-
cit competenter.nisi depēdeat ab altera.vl' nisi cū dispēsatiōe sedis
apl'ice.Nullus aūt sacerdos hn̄s curā animarū debet esse vicari⁹
in ꝑrochia aliena.Itē sacerdotes vicarijs alteri⁹ diocesis indigen-
tes.anteq̄ȝ eos ad offitiū sacerdotale admittāt.licentiā ab epo obti-
nere debēt.qui(nisi lrās testimoniales epi sui exhibeāt) nō debent
admitti.Offitium diurnū et nocturnū dicere debēt sacerdotes di-
stincte et aperte.inquātum dn̄s dederit.et deuote ꝺm vsum eccl'ie
cathedralis.sic etiā clerici in sacris ordinibus constituti orare te-
nentur.Itē dicit Innocen̄.iij ꝙ ecclesiarū questores(quorū quidē
abusiones nonnullas in sua predicatione ꝓponunt.et interdum er-
rores)admitti ꝓhibemus.nisi per apl'icas.vl' diocesani veras testi-
moniales litteras.et tūc eis dicere debent.ꝙ nihil populo ꝓponant
nisi indulgentiā eorum.si quā forte hn̄t.vel per illius loci presPite-
rū(si questor ad alias ecclesias ire voluerit) poterit indulgentiam
predicare et elemosinā colligere.quam si forte sacerdos collegerit.
absq̄ȝ diminutione questori restituat.ne a summo iudice furti iudi-
tio condemnet̄.nec petat aliq̄d pro labore.sed sit dominus merces
eius.Itē questores non sunt ꝑmittendi missas sup archas celebra-
re.quorū etiā litteras inspicere debēt sacerdotes studiose.ne ī ipsis

aut sigillo aliqua sit [illegible] subordinata. et si [illegible] fuerit nō est re
cip[illegible] sed falsitas hm̄oi ep̄o est intimāda. Itē sacerdotes
(nisi velint) q̄storib⁊ necessaria non tenent̄ ministrare. nisi ep̄us ex
p̄sse in l̄rīs suis hoc mādat. Attēdere debēt insup attētissime sacer-
dotes ne p̄dicatōnes clādestine fiāt in p̄ochijs eorundē. hoc em̄ re-
probat dn̄s in euāgelio dicēs. Ego palā locutus sum in mūdo. ⁊ in
occulto locut⁹ sum nihil. q̄s si forte (qd̄ deus auertat) in p̄ochia sua
inuenerit. laborare debet ꝓ virib⁊ q̄tocit⁹ extirpare. ⁊ nihilomin⁹
ep̄o nūtiare factū. Ipsi etiā sacerdotes p̄ sanctā cōuersationē et p̄di-
cationē populo suo ꝓ virib⁊ p̄sint. vt sic et verbo p̄dicēt et exemplo,
alioqn vltionē diuinā dn̄t admodū formidare. Ait em̄ dn̄s ad Eze-
chielē ꝓphetā. Fili hoīs speculatorē dedi te domui isrl'. Audiēs ergo
ex ore meo sermonē anūtiabis ex me. Si me dicēte ad impiū. mor-
te morieris. et nō fueris locut⁹ vt se cōuertat impius a via sua. ipse
impi⁹ in iniq̄tate sua morief. Si aūt anūtiante me ad impiū vt a
vijs suis cōuertaf. et nō fuerit ꝯuersus a malitia sua. ipse ī iniq̄tate
sua moriaf. porro tu aīa⁊ tuā liberasti. sanguinē āt ei⁹ de manu tua
nō req̄ram. ¶ De immunitate eccl'arū ⁊ rerū ad eas p̄tinētiū. c. x.

Uppellectilia sacerdotū. ⁊ etiā alioꝝ. aut carnes aut horrea
vl' arche (nisi ad tenendū libros vl' pānos aut vestes eccl'e)
mīme in ecclesijs admitti debēt. nisi ꝓpter hostiles incursus
aut incēdia repētina. vel ꝓpter alias necessitates vrgētes. quib⁊ ces-
santib⁊. res in loco pristino ponēde st̄. Itē nō sunt hn̄di in ecclesijs
matricularijs. ita q̄ possent iure hereditario offitiū hm̄oi postulare
Itē nullus in cimiterio debet edificare. nec domos dirutas iterum
reformare est p̄mittendū. Itē laborare debēt sacerdotes ꝓ viribus
ne in cimiterijs vel ecclesijs choree ducāf. q̄ sicut dicit btūs Augu-
stinus. Meli⁹ est in dieb⁹ dn̄icis arare ⁊ fodere q̄⁊ choreas ducere
¶ Illud aūt tanq̄⁊ venenū symoniace prauitatis est oīno cauendū
ne illi quib⁊ ecclesie conferūf. eas cū noui census impositiōe. aut ve-
teris augmētatiōe. vel q̄libet diminutiōe iuris capellanie suscipiat
sed in p̄stina libertate dimittat. Sacerdotes quoq⁊ oēs ecclesie sue
reddit⁹ in missalib⁊ suis scribere debēt. Itē nullus res ecclesie sibi
cōmisse mobiles vel immobiles alienare debet. sed si st̄ aliq̄ aliena-
ta in quātū fieri poterit debet reuocare. Nullus etia⁊ renūtiare de-
bet ecclesie sue nisi in manu epi. Itē curare debēt ecclesiarū recto-
res. ne modū nouū repetēdi decimas: p̄mitias: oblatōes: p̄curatōes
vel alia ecclesie iura inueniāt. vel laicis imponant absq⁊ licētia epi
vel mādato. sed modus in p̄ochia ꝓbatus et vsitatus de singulis

obseruandus est. Itē singuli sacerdotes sigilluȝ habere debēt cum quo sigillēt. vt de citationib⁊ et āmonitionib⁊ et alijs per eos factis nequeāt dubitari. ¶ De obseruatione ieiunioꝝ Capl'm. xi.

Sacerdotes populū inducere debēt. vt oēs etatē hn̄tes legitima obseruēt ieiunia ꝓ suis virib⁹ ab ecclesia instituta. Sicut est ieiuniū q̄dragesime et quatuoꝛ tpm. et vigilia natalis dni. sancti Johis baptiste. sancti Laurēcij. Assumptōis btē marie. Omniū sanctoꝝ aplꝍꝝ. maxime illoꝝ qui his versib⁊ continent. Petrus et andreas iacobus cū symone iudas. Ut ieiunem⁹ nos āmonet atqȝ matheus. Ab hoc ieiunio excipit vigilia beati iohānis euāgeliste. q̄ infra natale dni est. et Philippi et Jacobi. q̄ infra solēnitatē paschalē accidit. Est etiā ꝯmēdabile et salubꝛe in aduentu dni ieiunare illis hominib⁊. quib⁹ dn̄s dedit facultatē ⁊ voluntatē. Sctoꝝ quoqȝ vigilie (quoꝝ festiuitates in secundā feriā accidūt) nō sunt in die dnica. sed in p̄cedēti sabtō ieiunāde. Monere debēt etiā sacerdotes ꝓchianos suos. non tn̄ cōpellere. vt laudabilē consuetudinē quarundā diocesum imitātes. in q̄rta feria et in sabtō (nisi in necessitate vꝛgēti. vl' in solēnitatib⁊ p̄cipuis) ab esu carniū abstineāt. et etiā in aduentu. Illi quoqȝ qui nec voto nec regulari abstinētia sīt astricti. in sexta feria (si in ea natalis dni euenerit) carnib⁹ vesci pn̄t. Si q̄s aūt dnica prima q̄dragesime. carnes: oua: vel lacticinia cōmedere p̄sumpserit (qđ quidā sortilegi in anie sue periculū magnū facere referunt) durius coꝛrigantur.

¶ De festiuitatibus Capitulum. xij.

Solennitates obseruāde sīt iste videlicet. Natalis dni cum tota hebdomada. Circūcisionis. Epiphanie dni. Et etiā festiuitas Anūtiatōis btē marie. Et festū inuētionis et exaltatōis sctē crucis. Et sanctū pascha cū tribus sequētib⁊ dieb⁹. Ascēsio dni. Dies pēthecostes cū tribus dieb⁊ sequētib⁊. Festū sancti Johānis baptiste. Et oim apostoloꝝ. Sancti laurēcij. Sācti michaelis. Omniū sctōꝝ. Sācti martini. Festū patroni ecclesie. et dedicatōis ipsi⁹. et oēs dies dnici. ¶ De aduētu aūt dni sciendū. ꝙ semper ꝑma eius dnica est illa. que ꝓxima est festo sancti andree apl'i siue ante siue post. siue in ipso eiusdē apl'i festo si dnica fuerit. vn̄⁹. Andree festo viciniōꝛ oꝛdine quouis. Aduentū domini prima colit feria. Si cadit in lucem domini celebꝛatur ibidem.

¶ De Bisexto Capitulum. xiij.

Sciendū est ꝙ in anno bisextili computant sup. vi. kalendas marcij. vbi est littera f duo dies. et in vltimo celebꝛat festū

sancti Mathie apostoli.vñ⁹.Bisextum sexte martis tenuere kalen de.Posteriori die celebrantur festa mathie.

¶ De die pasche Capitulum.xiiij.

E die pasce sciendũ est.ꝙ semꝑ celebratur in dñica terti natõis ipsi⁹.que ꝑmo occurrit none post nonas marcij.vñ. Post martis nonas luna ꝑmordia queras.Eius lux terna. dñi ꝑbet tibi pascha.Prebet inquã siue sit annus bisextilis siue nõ Tertia vero lux dñi.ðr hic tertia dies dñica ꝑdicte lunatõis.q̃ scꝫ occurrit de nouo post ꝑdictas marcij nonas.¶Si aũt vis scire an pñs annus sit bisextilis vel non.diuide annos ab incarnatiõe dñi ꝑ quaternarios.quibꝫ diuisis si nihil remanet indiuisum.noueris annũ pñtem esse bisextilẽ.Alioq̃n totus est annus post bisextuꝫ q̃t anni remanẽt.siue sit vnus siue plures.vñ⁹.Si ꝑ bis binos dñi di uiseris annos.Qui fuerint supra bisexti sint tibi summa.Quem ni hil inuẽto plus nec minus esse meméto.Et nota ꝙ de mille ducen tis sexaginta annis diuisis ꝑ quatuor.nihil remanet diuidendum Unde anni qui ex tunc sunt vsqꝫ ad annũ pñtem solũmodo diui dãtur.et clarescet vtrũ presens annus sit bisextilis.

¶ De Jeiunijs quatuor temporũ Capl'm.xv.

E ieiunijs quatuor tꝑm tenendũ est.ꝙ cãonice celebrãtur in quarta feria.que occurrit ꝓxime post exaltationẽ sancte crucis.post festũ sancte Lutie.post dies cinerũ.⁊ post diem pẽthecostes.vñ⁹.Post crux lutia cineres carismata dya.Ut det vo ta pia quarta sequẽs feria.Ex his ꝑpendiꝭ ꝙ si duo festa mẽorata scꝫ sancte crucis.et sancte lutie.feria quarta euenerint.non in ipsa. sed in sequenti feria quarta sunt ieiunia celebranda.

¶ De sententia excõicationis Capl'm.xvi.

Bsqꝫ litteris nõ dñt credere sacerdotes suꝑ excõicationib⁹ ferẽdis.vel absolutionibꝫ fatiendis.Sñias vero ab epõ vel eius offitiali.vel a iudicib⁹ a sede apl'ica transmissas auda cter ferre debẽt.⁊ latas districte seruare.non ꝑcentes timore alicui vl' amore.cũ cõpassione tñ eas denuntiẽt.nõ tanq̃ꝫ malitiosi ⁊ emu li.sed vt pr̃es.Jlli aũt qui excõicatõis sñiam ferũt.diligẽter attẽdãt illud qð dicit Jnnocẽ.iij.in concilio gñali.Sacro approbãte con cilio ꝓhibem⁹.ne q̃s in aliquẽ excõicatõis sñiam(nisi cõpetẽti ãmo nitiõe ꝑmissa et ꝑsonis ydoneis pñtibꝫ.ꝑ quas si necesse fuerit.pos sit ꝓbari monitio)ꝓmulgare ꝑsumat.qð si cõtra ꝑsumpserit.etiã si iusta fuerit excõicatõis causa.ingressum eccl'e ꝑ mensem vnũ noue rit sibi interdictũ.De hoc etiã ðt Jnnocẽ.iij.Quisquis excõicat.

scriptis pferat.et causam exp̄sse conscribat. ꝓpter quā excōicatio fe
rat. Exm̄ vero hui⁹ scripture tenet excōicator tradere infra mēsez
excōicato.si fuerit reqsitus. sup qua requisitiōe fieri volum⁹ instru
mēta vel lras testimoniales cōfici.sigillo autētico sigillatas. Si qs
aūt iudicū hui⁹ institutōis temerarius violator extitat.p mensem
vnum ab ingressu eccl'e ac diuinis offitijs nouerit se suspēsum.Et
hec eadē in suspēsionis ac interdicti sentētijs volum⁹ obseruari Ca
ueāt aūt ecclesiarū plati et iudices vniuersi.ne pdictā suspensionis
snīam incurrāt.qm̄ si ꝯtigerit eos sic suspēsos diuina offitia sic exe
qui.vt ꝓus irregularitatē non effugiēt.sup qua cū eis nisi p summū
pontificē non poterit dispēsari. Ut aūt penā predictā ꝓchiales sa
cerdotes possint euadere.et ne ꝓpter suspensionē et irregularitatez
sup ius mēoratas.qs incaute excōicando possent incurrere diuine
laudis organa suspēdant.Cauere debent sollicite ne aliquā snīam
pferāt.gnalem vel specialē.nisi cū magna deliberatiōe.et in casu in
quo liceat fm formā debitā.Demū vniuersos et singulos pspiteros
in dño depcamur.quaten⁹ elemosynas et iura pauperū et leproso-
rū.viduarū.et orphanorū.et aliarū miserabiliū psonaꝝ.conent pie
tatis intuitu in ꝓchijs suis p viribꝫ pmouere.Exēplo beati Sil
uestri pape.de quo in vita sua legit in hec verba.Nullus inops vi
dua.nullus orphanus indig[…] tota vrbe rhomana poterat inue
niri.cui⁹ nomē in sua matri[…] non haberet conscriptū.Sacerdo
tes aūt et clerici curā animaru[…] hntes.tāto debēt oia supdicta serua
re districti⁹. quāto ex omissione alicuius non solū dei offensam. sed
etiam ꝓpter hoc penam grauem infligendam a suis platis possint
non immerito formidare.

¶ Explicit Manuale parrochialiū.Anno.1498.

Equit de alloquutōe sacerdot; et muti i inductōe ad ꝯfitēdū
Debet em̄ sacerdos ꝓponere ei de dilectōe dei pris.qūo misit
filiū suū vnigenitū ꝓpter petōres in mūm. et de caritate xpi.
qliter p petōribꝫ redimēdis mortu⁹ est.spinis coronat⁹.lācea perfo
rat⁹ manibꝫ et pedibꝫ clauis affixus. Et cuz in omnibꝫ diues esset
p nobis paup fact⁹ est.vt nos inde ditaremur.Confiteat vt mors
christi sibi psit. Jtem christus non venit propter iustos sed ꝓpter
peccatores. Jtem deus inquit. Nolo mortem peccatoris sed vt ma
gis conuertat et viuat. Jtem si confiteat gaudiū facit angelus dei

Item confortet eum negatio petri. persecutio pauli. peccatũ marie magdalene. cõfessio latronis. adulteriũ dauid. Qui tñ omẽs (q̃uis grauiter peccauerint) veniã per pniam obtinuerũt. Facta ꝯfessiõe sacerdos debet inducere penitentẽ ad tria. Primo vt firmiter ꝓponat absq; iuramẽto vel voto. vt de cetero abstineat a pctõ mortali. et ab his q̃ cõfessus est. et ꝓcipue de luxuria. Scõo vt oẽm rancorẽ dimittat si habeat aliquẽ. Tertio vt si habet aliq̃d de alieno. vel iniuriã fecit alicui. q̃citius poterit ꝓ posse suo satisfaciat. ⁊ si aliquid facere noluerit. nõ debet ei iniũgere pniam. sed poti⁹ innotescere vt nõ cõicet. et q̃ si sic moreref. dãnaref. Cõsiliũ tñ p̃t ei dare vt non cesset a bonis operib;. vt dñs det ei cor melius penitẽs. Si ṽo ista tria velit facere. debet attẽdere vtrũ sit in excõicatione vel non. Si sit in excõicatiõe. et ad eum nõ ꝑtinet. ad eum mittat ad quẽ ꝑtinet Si vero possit absoluere. absoluat cũ disciplina ⁊ psalmo Miserere. Si vero in minori excõicatione. solo ṽbo absoluat. et dicat. Misereaf tui deus. Quib⁹ factis debet ei pniam iniũgere quaz possit portare. Si vero eum inueniat in aliquo pctõ qð pertineat ad epm mittat illuc. Et si in aliq̃ casu papali inuenerit eũ. mittat ad papã.

¶ Casus reseruandi Episcopo sunt isti.

Incendiarij. Fractio voti. Iniectiones manuũ in parẽtes. Homicidia. Mulieres necãtes pueros vel aborsum ꝓcurantes. Stuprũ monialiũ. Incestus de parẽtela vel cõsanguinea vel affine. Periurij pctm̃. Pctm̃ ꝯtra naturã. Sacrilegiũ. Sortilegiũ. Cũ brutis.

¶ Isti sunt casus Papales.

Omnis deuote debet veniam rogitare
A papa. feriens clerum: falsarius: vrens
Ecclesiam: symon: audens celebrare ligatus

¶ Finit Manuale curatorum.